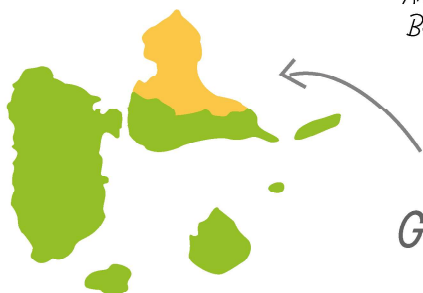

Byenbonjou !

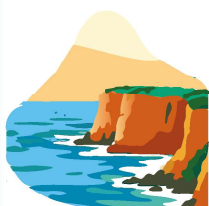
*Non an-mwen sé Noémi. An kay fè-w dékouvè on lilèt
ola an fèt : Gwadeloup. Sé on chaplé sèt lilèt, sé dé pli
pòtalan-la ka désiné zèl a on papiyon : Grannté é
Bastè. On kouluwa-lanmè ka séparé-yo sé Rivyèsalé.
An Gwadeloup nou ni 32 komin, prensipal-la sé vil
Bastè. Es ou paré pou nou ay konnèt-yo ? Annou ay !*

Gwoupman komin Nò Grannté

Annou gadéuvwè ansanm-ansanm on réjyon ka soupwann moun : Nò Grannté

Lansbètran

*Mi nou nivé an pwent a Granviji, sé koté ka touwé-y
pli an nò an tèt a Gwadeloup ! Gadé sé kalité
falèz-la, yo ka dominé lanmè-la pasé 80 m koté.
Gadé foto péyi-la jan sé on bèl èspèktak ! A pa ti
bèlté ! Gadé olwen... Nou ka pèsivwè lilèt Antig é
Monséra.*

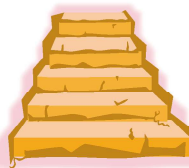

Pòlwi

*Mi nou Opòlwi, annou uvwè migé Bopò-Péyi a Kann-la.
Ni kèk lanné Bopò té on lizin a sik. Mi sé kotésit nou ké
apuwann istwa a kann. Nou ké baké bò vagon a on loko
ka halé sé vagon-la. kifè nou ké travèsé an mitan sé pyès
kann-la pou nou konpwann kijan chimennfè-la ba fabri-
kasyon a sik-la on bèl balan. Sa entérésan toubòlman,
ou pa dakò ?*

Kannal

*Annou kontinyé vansé pa asi koté komin Kannal. Es ou ka
uvwè gran lèskalyé an wòch-lasa ? Yo ba-y non
Mach-lèskalyé Esklav. Jik an XIXè syèk-la sé esklav-la té
ka nivé kotésit pa bato, yo té ka merné-yo asi gran
laplas-lasa. Yo té ka èspozé-yo la pou vann-yo. Jòdjou
kotésit sé on koté pou nou rann-yo lonn é nèspé nou ka
douwé-yo épi pou nou sonjé soufwans yo viv an péyi-la.*

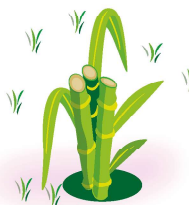

Moul

*Mi nou ka nivé o Moul, on vil ka viv an bòdaj a loséan
Atlantik. Ou ermé pijé-lanm ? Kotésit sé pli méyé koté
pou ou fè-y. Bèl Damankou sé on spòt onlo moun konnèt
toupatou asi laté parapòt a bèl lanm ka ni la.*

Moul

*Mé a pa anni sa : o Moul yo ka planté kann dépi
XVIIè syèk-la. Ou pé ay fè on lantou adan on lizin a
sik é on distilri a worm onlo moun konnèt, si ou vlé
konpwann kijan yo ka fè sik é worm. Sé on plonjon
ou ké fè adan listwa a péyi-la !*

Mònalo

*Pou nou bout èvè Nò-Grannté, annou puw chimen
Mònalo. Mi sé la, chak lanné, plasi koté Dak, yo ka fè
Fèt a Krab-la. Pwogram a fèt-lasa sé : kous a krab,
kabaré kuizin épi onlo zèklari é plézi an fanmi. On
lokazyon pou fè moun sonjé nou ni pou nou pwotéjé sé
fanmi krab-la nou enmé la si nou vlé timoun an-nou
trapé dèmen.*

Mònalo

Wopso, gadé sa, mi nou ka pasé douvan pli fanmé sermitye a péyi-la. Yo konstwi-y ja ni pasé 150 lanné é moun konnèt-li pou sé kavo-la i fèt èvè karlaj nwè é blan. Léuvwé sé fèt Latousen, moun ka vini an sermitye-lasa pou limé bouji asi tòm a défen fanmi a-yo épi pou sorjé bèl moman-tan yo pasé èvè yo, lè yo té vivan.

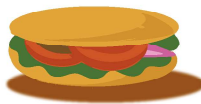

Gwoupman komin Rivyéra Kòt-ovan

AAprédawwa nou dékouvé nò Grannté annou pwan dirèksyon sid-ovan a Grannté.

Sentann

I ja midi. Ès ou fen? Vini-u, an kay fè-w gouté bokit, on kalité bon sandouch lokal! Sé travayé antan-lontan té ké envanté kalité pen-lasa ant XIXème é XXème syèk-la. Yo pa té ni asé lajan pou achte pen, kifé yo fè pwòp pen a-yo èvè farin é dlo, san lèlven, yo kuit pat-la adan luil. Jòdjou sé bokit-la ka kuit adan on fou, èvè, an mitan a-yo vyann, pwason oswa légyim, sé on bèl bon pen byen krakan.

Senfwanswa

Mi nou rivé Pwenndéchatò ka touwé-y asi komin Senfwanswa! Kotésit, van-la ka bat lanmè-la asi sé falèg-la ola ou ka vuvè tout bèlté lorigon. Ès ou sav mo Pwenndéchatò sé on labé-mwàn i ba-y non-lasa dawwa an lanné 1681 i té mèté fondas a pawas Déchatò kotésit?

Sentann

Annou manjé bokit an-nou bòdlanmè a bou-la. On bèl koté pou nou posé kò an-nou épi bengné adan on bèl dlo klérant. Mè nou pé ay asi dèt bòdlanmè bèl yo asi: Lakarwèl ou nou pé puvonné-yudé bèlté a for-lumè-la èvè on mas, oswa anko rivé Burjolan ola nou ké pé nété trankeil pou nou manjé.

Gozyé

Annou pwan dirèksyon Gozyé. Sé on vil yo ba-y non a on zwago, pélikan, yo ka kriyé « Gozyé » an kréyòl. An tan lontan té ni onlo zwago-lasa kotésit. Epi nivè on lè yo té vin ra afòs moun té chasé-yo. Jòdjou yo ka défann fè-yo pon mizè pou prèzèvasyon a diversalité a lavé.

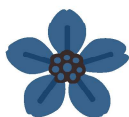
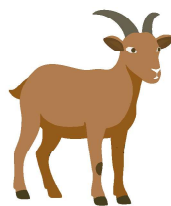
Lilèt Gozyé

Ou vlé nou fè on payé-omildéfi? Fò nou pé vuvè si nou ka rivé najé jib lilèt Gozyé ka touwé-y fas a bòdlanmè Ladatcha? On timòso-tè ola déserten biten ou pa ka atann-vou byen séré: on gran faw wouj é blan yo té konstwi an 1928, i ka klignoté chak 10 sigond pou montré sé maren-la chimen a pas-la pou bato a-yo pa échwé. È ou konnèt on biten? Pannmoun pa ka nété kotésit...anni sé guo léga-la!

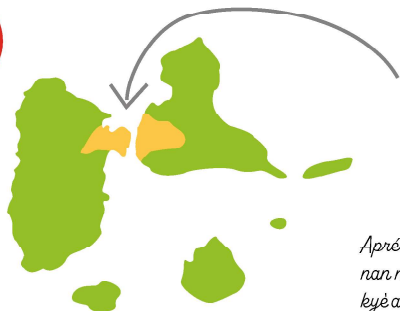
Ladézirad

Ès ou konnèt ka yo ka fété wikenn a Pak Ladézirad? Sé fét a kabrit! Ou kay vuvè konkou a pli bèl kabrit, gadé espèktak a dansé épi pwan tan gouté détwà bon manjé. On moman-tan pou moun fété ola tout moun ka sanblé pou yo fè lafèt ba on zannimo ka nèpèzanté lilèt-la.

Ladézirad a pa anni on lilèt trankeil...yo konnèt-li prensipalman pou on tenti-kolorasyon blé: tenti-digo! Pannan XVIIème syèk-la Ladézirad té ka puvodui pli gran katité tenti-digo a Lagwadloup pou Léwòp i té bigwen sa toubòlman. Yo té ka planté pyé digo pa pyès dawwa sé fèy a tiplant-lasa ka puvodui on kolorasyon blé pou koloré twèl. Jòdjou yo près pèd mès é labitid-lasa, kanmènsi sa ka nété on richès-mémuwa, on richès déserten moun ka chéché-vuvè kijan yo té ké pé wou ba-y balan.

Gwoupman komin Kap-Lèksélans

Aprédavwa nou byen pwonmlé asi bòdlanmè-nèu a Rivyéra-Ovan la atoupannan nou anba on brig-aligé asi sé chimen-kòsyè-la, atoupannan lémosyon ka fé kyè an-nou bat, annou pwan chimen Kap-Lèksélans Adan Gwoupman-komin-lasa ni twa komin : Zabim, Lapwent é Bémao.

Zabim

À présent, je t'emmène au Grand Cul-de-Sac Marin, une baie protégée qui s'étend sur quatre communes : Sainte-Rose, Baie-Mahault, Morne-à-l'Eau et Les Abymes. Cet endroit est spécial : il abrite une mangrove, des récifs coralliens et des herbiers. De nombreux animaux marins y vivent. Cette baie les protège pour qu'ils grandissent en toute sécurité.

Zabim

Savais-tu aussi que plusieurs artistes célèbres sont nés aux Abymes ? Il y a par exemple Admiral T, une grande figure du reggae-dancehall, ou encore Jacob Desvarieux, cofondateur du groupe Kassav', l'un des plus grands groupes de zouk au monde. Grâce à leur musique, la Guadeloupe rayonne à l'international. J'en suis très fière !

Lapwent

Sé Lapwent, Maryse Condé écrivèn préfééré an-mwen fèt. I fèt an 1934, i fè jounalis, puwofèsè literati, épi écrivèn. I nédé fè onlo moun asi latè konnèt literati an lang fwansé. Anpami liv i maké tini : Ségou, Moi, Tituba sorcière, ka rakonté istwa Lafrik é ta Lézanitiy. Maryse Condé trapé onlo pri pou latotalité lounvay i maké. I monté an filao an 2024, mé sa i lésé ban-nou pa ni pri. Sé li i ban-mwen gou enmè lèkti, an pé ké jen nivé oubliyé sa.

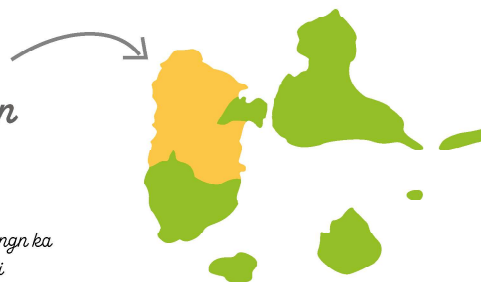
Bémao

Annou pwan dirèksyon Bémao, sé lèstonmak a lékonomi Gwadeloup ! Sé la ou ké nivé on koté yo ktiyé Jarry, pli gran zòn a lendistri a péyi-la, sé la ou ké touvé, on pakèt lantoupriz, onlo boutik é rèsitoran.

Gwoupman komin Nò-Basté

Dirèksyon kòtsoulvan a lilèt-la, sé on koté montangn ka kontré èvè lanmè. Nò-Basté sé koté i pli sovaj é pli vèwdoyan a péyi-la.

Sentwòz

Suiv-mwen an kay fè-w konnèt on koté, ou ké nèsté estébékwe : ben Sofaya. Dépi syèktan on dlo cho soufré ka sòti an montangn-la. Moun ka nèté adan lantoungaj koténiit ka vini bengné la pou soulajé doulè a kò a-yo. Dépi tan lèsklavaj moun té ja konnèt sé ben natinèl-lasa é yo té ka kwè sé on bénédisyon i té an dlo-lasa. Jik jòdi, ou pé vin la pou puwofité uvè byen sa ka fé kò a-w.

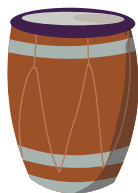
Sentwòz

Lè an ka sorjé lilèt Karèt sa ka fè-mwen lapenn, an ka anni vini tris, davwa sé konsidi on ti kwen paradi i adan Gnankilsak lanmè-la kay disparèt mizi an mizi. Parapòt a mowaj chalé laté ka pwan, lanmè-la ka monté é i ka pipigné bòdlanmè-la mizi an mizi. Sé on véritab danjé pou lanwiwonng an-nou. Annou pòté manèw pou puwofité lilèt an-nou.

Sentwòz

Es ou ka tann son a tanbou olwen-la. Sé gwoka, i ka touwé-y sé on mizik atoupannan sé on dansé épi on chanté a mès é labitiid Gwadeloup. Gwoka ka juvé èvè dé tanbou yo ka kriyé ka. Mizik-lasa fèt pannan lèstravaj, i té ka nédé sé èsklav-la kenbé kyé. Jik jòdi ou toujou ka tann ka-la ka sonné, ki sé Sentwòz, ki sé adan dèt komin pannan fèt, oswa pannan véyé. Tanbou dansé, tanbou chanté, ansanm-ansanm pou fè moun bigidi.

Manten

Es ou konnèt kous a halé kabwèt ? On mès é labitiid èspèktak ka fèt Manten é adan dèt komin kon Senfuan-swa, Lansbètran, oswa Mònalo. Mal bouwa ka halé on kabwèt chayé asi on pant a mòn. Pli fò-la ka gangné. On bèl moman adan mès é labitiid a péyi-la.

Manten

Kilès charpyon latè i fèt Manten? Teddy Riner! Sé on jidoka entènasyonal, on èspòtif fwansé tout moun konnèt. Fòs a-y é pasyon a-y ka fè tout Gwadeloup kontan-y.

Déhé

Solèy-la cho toubòlman jòdi-la, ou pa vlé nou ay pwan on ben lanmè ? Sé Déhé dapré-mwen ou ka touwé plibèl plaj Gwadeloup ! Pli long-la sé Grantans, sab-la ni on bèl koulé doré, é an bòdaj a-y onlo gran pyébwa pou nou ni on bon lonbraj. Tibwen pli lwen ou ni plaj La Perle, li i pli trankeil, la, ou jüs pé pèsivwè lilèt Kawann !

Pwentruwa

Bònarivé Pwentruwa ! Antan-lontan yo té ka planté kako kotèsit dawwa tè-la sé tif volkan é klima-la sé pli méyé pou pyé kako pousé. Sé plantasyon kako-la té ni on bon rannman pannan sé XVII^{em} é XVIII^{em} syèk-la. Jòdjou, kanmenmsi kako pa ka planté sitèlman kotèsit, i toujou pòtalan. Ay vizité mizé kako la, ou ké konpwann tousa ou pou konnèt asi plantasyon kako é kijan yo té ka fè chokola.

Bouyant

Toutmoun konnèt Bouyant parapòt a sous dlo cho ou ka touwé ki sé an lanmè-la ki sé atè-la. Sé kotèsit ou ka vuvè prèmyé santral jéotèwmik a Lafwans ka pwodui léktrisité ka nédé-nou pwotéjé lanviwonraj planèt an-nou. Si ou ay plaj Malandi ou ké vuvè déserten koté lanmè-la pli cho parapòt a sous anbadlo ! Kanta si ou vlé vuvè pwason twopik, pwan chimen régèw Kousto asi Lilèt Pijon, ola yo ka pwotéjé tout sòt zannimo ka viv an lanmè kotèsit.

Tibou

Tibou ou pé fè èspò lanmè kon kitesurf ka touwé sé on èspò ola ou ka glisé asi dlo-la atoupannan on gran vuvè an syèl-la ka halé. Van-la ka fè-w ay vit yo kriyé vit !

Tibou

Diviné kilès épéyist vil Tibou chwazi pòté anlè ? Laura Flessel ! Yo désidé ba. Sant Espò-la non a-y parapòt a vitès méday i ja pwan adan sé Jé Olenpik-la. Yo ka kriyé-y « Gyèp-la » pou vitès i ni. I ka nédé jennès a péyi-la a kwé adan rèv a-yo.

Tibou

Pòté mannèw, pou nou pa nivè anrita pou èskinsyon-la ! Nou kay pasé pa chimen La Traversée, yo ka kriyé chimen Les Mamelles. On chimen yo fè an 1960. Avan pou té sòti Basté ay an Granté ou té ni pou fè on giun lantou. Jòdjou, chimen-lasa ka juvènn Tibou é Pwentruwa é ka sévi lè ni bèk anboutéyaj a loto. I ka travèsé tout granbwa-féré twopikal-la. Sa bèl toubòlman !

Gwayau

Vini-w ! An kay fè-w konnèt on koté an sitèlman enmè adan komin Gwayau : Chit Mouwo ! Sé pli bèl sodo, yo ka miziné on 100 mètr hoté. Dlo-la ka tonbé adan on basen dlo dous ola ou kay pé raféchi kò a-w lè ou ké nivè. Tras-la ni on bèl longyè, mé chak pa ou fè ka fè-w mérité bèlté a sé chit-la. An vérité ou kay pasé on bèl moman-tan an mitan a lanviwonraj lanati.

Nou ka di on gran mès a Hector Poulet pou éd i ban nou pou tradiksyon liv-la.

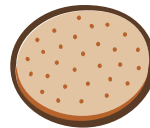
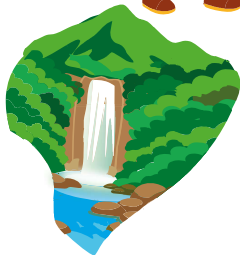
Gwoupman komin Gran Sid Kwayib

Nou ka kontinyé bay adan voyaj an-nou la ...annou
puwan chimen Gran Sid Kwayib ka touwé-y an Sid Bastè

Kapèstè-Bèlo

Plibèl sodo Gwadeloup sé Chit Kawbé ka touwé-y
Kapèstè-Bèlo ! Sous a rivièrè Kawbé pli ho pasé 1300 m
hotè. Ni twa sakrèman bèl chit ka déboulé mon-
tangn-la. Après a rivièrè Kawbé ka kontinyé chimen a-y
trankeil alawoulib, jisatan i nivè bòdlanmè. On espèk-
tak a lanati ka koupé souf a-w.

Kapèstè-Bèlo

Es ou pa vlé nou fè on kanpo pou nou manjé ? Es ou
sav ka sa yé on kasavri ? Sé on platin ola yo ka fè
kasav. Kasav sé on galèt mannyòk. Mannyòk sé on
plant a Sid-Lanmèrik. Sé prèmyè Zanmèrendyen-la
té ja ka manjé-y ni syèktan. Grajé, séché, kuit... é
mi-y ! On galèt, tou sa nou bizwen pou on pòg
manjé.

Twariwiyé

Dapwé-w kimoun i té sé prèmyè zabitan i viv asi lilèt
an-nou lasa ? Yo ka kriyé-yo Zanmèrendyen. Yo lésé
tras a présans a-yo asi wòch gravé yo maké. Sé la ou
ké vwé sé mak-la, sé Arawak fè ant sé lanné 300 é
800 la. Sé trégò a istwa Lagwadeloup.

Vyéfo

An enmè Vyéfo toubòlman ! Sé on tikomin a mar-
en-péchè ola on faw ka fè-w sav i la. Yo konstwi
faw-lasa pou sé maren-la sav ni on pwent-kay la.
Konmdifèt an lanné 1947 on vvalyé dominik La
Rochannia, koulé asi pwent a kay-lasa. Yo konstwi
faw-la pou sa pa wou-nivé.

Zabitan

Es ou té sav Gwadeloup té ka pwodui on sitelman bon
kalité kafé arabika moun té konnèt toupaton asi latè ?
Sé Zabitan ou ni on klima é on tè ka ba kafé-la on
pawfen éspyal moun i konnèt kafé ka puwan gou-la.
Si ou bizwen konnèt plis biten asi jan yo té ka fè kafé
ou ni kit a ay adan mizé a Kafé ola ou ké ni tout dékat-
man a istwa a kafé.

Goubè

Annou ay Goubè pou an montré-w Basen Blé, on
basen dlo koulé blé digo séré an granbwa lanati.
Basen-lasa ka touwé asi plato Palmis a 620 m hotè,
dlo-dous la ka sòti dirèk adan volkan Lasoufriyé.

Senklòd

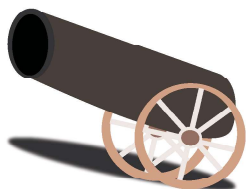
Kilèskoté i pli ho pwent a tèt a Gwadeloup ? Sé volkan
Lasoufriyé, yo ka kriyé-y "Vyé Madanm-la" ! I ka nivé
monté jis a 1467m hotè, kifè sé-y I pli ho adan tout sé
Tizantiy-la. Volkan-lasa toujou an aktivité, kifè yo ka
véyé jès a-y èvè onlo pokosyon. Dènyé fwa i fè on
gawoulé volkanizé sé an 1976, kifèwurvé 75 000
moun té oblijé chapé pou ay rété an Granntè. Jòdijou
ou pé ay asi volkan-la, kanmenmsa fo ou ka suiv sé
mak a tras-la.

Bayif

Mi nou nivé ant Bayif é Bastè, jistikont an bòn a sé dé
komin-lasa. Sé kotésit ou ka vwé pli ansyen distilri
worm Gwadeloup. Souwantfwa moun ka kwé i Bayif,
mé awa, an réyalité sé Bastè i yé, ou kay pé konpwann
kijan kann ka fè worm.

Bastè

Sé Bastè ou ké touvé fò Dèlgrès, on fò yo konstwi an lanné 1650, ola onlo istwa rivé. Léuvwé an lanné 1802 Napoléon té vlé woumété lèsklavaj anwout, aprédavwa yo té aboli-y en 1794, sé kotèsit Dèlgrès, on kominikasyon i fèt Mutirik, li é tout kanmarad a-y, désidé rézisté. Jis jòdjou nou pa ka oubliyé kouraj a-yo.

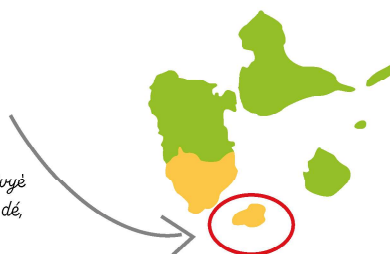
Bastè

Es ou sav sé Bastè Marie-Josée Pérec fèt ? Chanpyon atlétism, i gangné 3 méday lò olenpik é dé tit chanpyon-latè 400m. Yo konnèt non a-y toupatou asi latè é ni onlo jenn moun ka fè èspò ka pwan model asi-y...sa pé vourmenm a-w oxi !

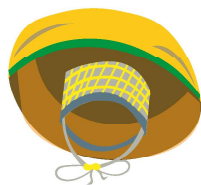

Lésent

Banzil Lésent adan gwoupman komin Gran Sid Kwayib. Sé Twaniriyè ou ka pwan bato pou ou ay Lésent. Banzil-lasa ni 9 lilet, mé anni dé, Tèdho é Tèdba ni moun ka rété la.

Tèdba

Es ou ja tann palé dé salako ? Sé on chapo sentwa i té ké rivé kotèsit an XIXème syèk-la dépi Lagi, sé swa prizonnyé, swa zofusyé sòti an Lagi té ké viré èvè sé chapo-lasa. Sé li ka nèpréganté Lésent, kanmensi i près disparèt. Enègdibonnè yo ka fè dotwa ankò adan on dènyé latilyé Tèdba.

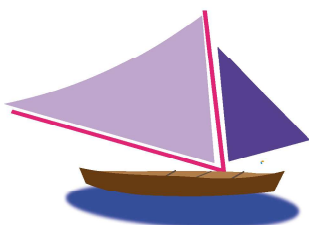
evenus des colonies d'Asie. Le salako est devenu un symbole des Saintes, même s'il se fait de plus en plus rare. Heureusement, on le fabrique encore à Terre-de-Bas, dans les derniers ateliers.

Tèdho

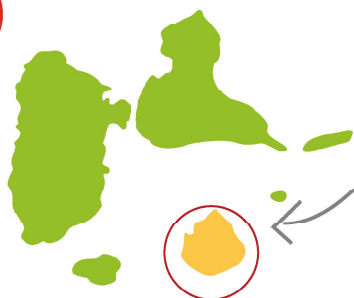
Onlo moun konnèt Tèdho parapòt a fèt a komin-la 15 daou. Moun ka sòti Gwadeloup ka monté Tèdho pou yo sanblé èvè sé Sentwa-la pou manjé, kouté mizik, dansé. On fèt ka sanblé moun adan on lèrèg-té é lonnè-nèspé.

Kannòt sentwa

Gay sa olwen, sé kannòt-la ou ka pèsivwé la sé Sentwaz, kannòt tradisyon Gwadeloup fèt an bwa péyi-la. Pannan bon erpé tan sé Sentwaz-lasa té ka sévi pou moun té alé-vini ant sé lilet-la. Jòdjou yo ka sévi pou fè on kous chak lanné yo ka kriyé TGV, Tour de Gwadeloupe à la Voile Traditionnelle. On kous onlo moun ka suiv ola maren-péchè ka montré sa yo vo.

Gwoupman komin Magalant

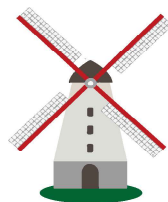
Aprédavwa nou fè lantou Basté é Grannté, annou baké pou nou vivé
sé lilèt alantou-la kon Magalant

Granbou

Es ou konnèt poukisa yo ka kriyé Magalant « La Grande Gallette » ? Sé davwa i tou won akwèdi on galèt. Mi nou ka rivé Granbou, pli gran vil Magalant. Ou pé vizité bitasyon Murat, on ansyen plantasyon kann. Jodi sé on mizé-laliwondaj ola ou kay pé apwann istwa a kann é jan mou té ka viv antan-lontan. Sé on koté i entérésan toubólman !

Granbou

Magalant ni divès soudnon, kon lilèt san moulen ! Konmdifèt péyi-la té ni 106 moulen a van pannan XI/Xème syèb-la pou té fè sik é wonm. Jis jodi-la ou pé vivé restan a sé moulen-lasa kon Moulen Bezard ka touwé-y Kapèstè Magalant, on moulen yo nèfté pa ni lontan é i mérité pwan tan vizité !

Senlwi

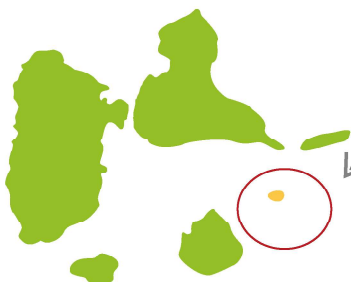

Gadé, ni on machann ka vann « kaka béf » koté Sen-Lwi. Ou konnèt ka sa yé ? On gato ou ka touwé anni Magalant, i fèt èvè siwo batri é koko grajé. Yo bay non-lasa parapòt i ni on fòwm ka sanm on kaka béf. Pa pé gouté-y si ou vlé fè lidé a-u.

Senlwi

Es ou konnèt bèbélé ? On manjé mès é labitid Magalant yo ka fè èvè trip a béf, fig vèt, foyyapen é légyim. Yo ka fè-y kuit bon enpé tan adan on gran kannari. Sé on manjé mès é labitid a péyi-la é moun i gouté-y pa jen ka obliyé-y.

Lilè Tite

Jis anba Grannté ou ni dé toupiti lilèt yo kriyé Tite. Antan-lontan yo té ka sèvi maren péchè pou yo té mèté-yo alabri an mové tan., Jòdijou sé on koté puvotéjé merrnyan èvè on Parc Naturel ola léga, zwazo é tout bèl pwason tout koulè pé viv trankil. Jis ni rében-dòwmé é ré lèopaw !

Mési pou voyaj-la ou fè èvè-mwen adan tout Gwadeloup. An ka espéré ou ké vivé plén dót biten é ou ké fè-y èvè tout fanni a-u ! A onlèt soléy !

